

21. yy.'ın Başında, Uluslararası Alanda “Yeni Bir Dünya Düzeni”

Arayışı: Rusya-Çin İlişkileri

The Search For “A New World Order” in The International Area in The Beginning of The 21st Century: Russian-China Relations

Dr. Öğr. Üyesi Erden KİŞİ ¹

Öz

Dünya insanlığı neredeyse her yüzyılda, yeni bir küresel güç ile karşılaşmıştır. Süreç içerisinde bu küresel güçlerin bir kısmı etkisini yitirmiş, bir kısmı ise tarih sahnesinden silinmiştir. Tıpkı insanlar gibi devletler de bir çocukluk, gençlik ve yetişkinlik evresi geçirirler. Özellikle yetişkinlik evresini doğru şekilde değerlendiren devletler, küresel güç olarak tarih sahnesinde yerlerini alırlar. Her küresel gücün, belli bir dönem sonra küresel üstünlük kabiliyetini kaybettiği görülmüştür. Soğuk Savaş sürecinde dünyanın iki kutba ayrıldığı; Batı tarafında ABD'nin, Doğu tarafında ise SSCB'nin küresel bir güç olarak öne çıktığı görülmüştür. Soğuk Savaş sonrasında ise ABD öncülüğünde “tek kutuplu” bir sistemin olduğu anlaşılmıştır. Uzun bir dönem dünyanın tek süper gücü olarak, adeta dünyanın jandarmalığı rolünü üstlenen ABD'nin, tüm dünya coğrafyalarında, askeri ve ekonomik politikalar yürüttüğü görülmüştür. 2000'li yıllar sonrasında tıpkı ABD gibi askeri, ekonomik ve politik imkânlarla sahip yeni aktörlerin, uluslararası arenada boy gösterdiği görülmüştür. Bu aktörlerin başında ise Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu gelmiştir. Bu çalışmada; 2000 yılı sonrasında uluslararası politikada gerek ekonomik gerekse askeri kabiliyetleri ile adından oldukça fazla söz ettiren Çin ve Rusya'nın ikili ilişkileri ve küresel alandaki kabiliyetleri üzerine, bir analiz yapılacaktır. Sonrasında Rusya ve Çin birlikteliğinin, “yeni bir dünya düzeni” kurabilecek imkanlara sahip olup olmadığı tartışılacaktır. Nihayetinde ise iki ülke ilişkilerinin, geldiği nokta ve varacağı hedef üzerine tespitlerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Küresel Siyaset, Çin-Rus İlişkileri, Yeni Küresel Düzen, Güç Rekabeti.

Makale Türü: Derleme

Abstract

World humanity has encountered a new global power in almost every century. In the process, some of these global powers lost their influence and some disappeared from the stage of history. Just like people, states also go through childhood, youth and adulthood phases. Especially states that evaluate the adulthood phase correctly take their place on the stage of history as global powers. It has been observed that every global power loses its global superiority after a certain period. During the Cold War, the world was divided into two poles; It was seen that the USA stood out as a global power on the Western side and the USSR on the Eastern side. After the Cold War, it was understood that there was a "unipolar" system under the leadership of the USA. It has been observed that the USA, which for a long time was the world's only superpower and almost assumed the role of the world's gendarmerie, carried out military and economic policies in all world geographies. After the 2000s, new actors with military, economic and political capabilities, just like the USA, appeared in the international arena. The leading actors are the People's Republic of China and the Russian Federation. In this study; An analysis will be made on the bilateral relations and global capabilities of China and Russia, which have made a name for themselves in international politics with both their economic and military capabilities after 2000. Afterwards, it will be discussed whether the cooperation of

¹Van YYÜ., İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, erdenkisi@yyu.edu.tr.

Russia and China has the means to establish a "new world order". Ultimately, determinations will be made on the current state of the relations between the two countries and the goal they will reach.

Keywords: Global Politics, Sino-Russian Relations, New Global Order, Power Rivalry.

Paper Type: Compilation

Giriş

19. yüzyıl sürecinde önemli sayıda Çinli, Batılılar tarafından ülkelerinin işgalinin öncekilerden farklı olduğunu anlamaya başlamadan önce Batı'nın, Çin üzerindeki onlarca yıllık yoğun etkisine ihtiyaç duymuşlardır, paradoksal olarak bu farkındalığın belirginleşmesine en çok katkıda bulunan olay, Japonya'nın 1894'te Çin'e saldırısı olmuştur (Levi, 1953: s. 3). Hem kendi komşularından hem de Batılı ülkelerden gelen işgalci eylemler karşısında afallayan Çin, 19. yüzyıl sürecini bir işgaller ve iç çatışmalar yüzyılı olarak tamamlamıştır. 20. yüzyıla gelindiğinde ise imparatorluğun yıkılması ile beraber yeni bir siyasal süreç yaşanmıştır. Daha sonrasında ise çetin bir iktidar mücadelesi sonrasında 1949 yılında Çin Halk Cumhuriyeti kurulmuştur.

20. yüzyıla gelindiğinde uzun bir dönem istilalar, saldırılar ve iç savaşlar yaşayan Çin, oldukça yıpranmıştır. Gerek Çin halkı gerekse iktidar tarafında bu yıpranmanın etkileri, oldukça fazla hissedilmiştir. Özellikle kadim bir medeniyete sahip olan Çin halkının, Batılılar tarafından esarete mahkûm edildiği düşüncesi, ağır bir psikolojik bunalıma neden olmuştur.

Bireysel psikoloji bu nedenle Çinliler için önemli bir olguya dönüşmüştür. Konfüçyüsçü devlet adamına göre uluslararası ilişkiler, tüm toplumsal ilişkiler gibi, gruplar arasında değil, onları yürüten bireyler arasındaki ilişkilerden ibaret olmuştur (Levi, 1953: s. 6). Bu nedenle uzun bir dönem Çin'in, uluslararası alanda oldukça temkinli bir diplomasi yürüttüğü görülmüştür. Bu olgunun nedeni olarak en öne çıkan faktör ise güven sorunu olmuştur. 1949 sonrasında Çin, bağımsız bir devlet olarak uluslararası alanda yer almasına karşın Batılı ülkeler tarafından, ciddi manada karşılık bulamamıştır. 1970'li yılların sonralarına yakın ise katı bir komünist ekonomi politikası ile idare edilen Çin, daha sonrasında kapitalist dünya ekonomisiyle bütünleşmeye başlamıştır (Akdağ, 2023: s. 73). Bu durumun günümüze gelindiğinde durmaksızın devam ettiği anlaşılmaktadır.

1980'li yıllara kadar kendi kabuğuna çekilen Çin, öncelikle halkının sorunları ile mücadele etmek durumunda kalmıştır. Özellikle büyük nüfusu doyurmak en önemli öncelik olmuştur. Bu süreçte yaşanan kuraklıklar ve iklimsel sorunlar, Çin halkını ve iktidarını sancılı süreçlerin içerisini itmiştir. Öte yandan 1960'lı yıllardaki Kültür Devrimi sürecinde Konfüçyüsçülük karşıtlığının tepe noktada olmasına rağmen, Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) Konfüçyüsçülüğe ait bazı değerleri özümsemesi nedeniyle Konfüçyüsçülük çağdaş Çin'de en parlak dönemini yaşamaktadır (Beyaz, 2024: s. 67). Bu olgu, Çin'in sosyo-politik hayatında büyük bir etkiye sahiptir.

1980'lere kadar Çin siyasal hayatını, katı sosyalist değerler ile ele almamış gerekmektedir. Bu tarihten sonra ise bir yumuşamanın yaşandığını Çin'in, yavaş yavaş sosyalist değerlerden, kapitalist değerlere doğru ilerlediği anlaşılmaktadır. Öte yandan Çin'in dış politikasında “pragmatizm” ile ekonomik reformların yer alması ve uluslararası ilişkileri bunların düzenlemesi Çin'in eski “Savaş ve Devrim” teorisinden uzaklaşarak “Barış ve Kalkınma” doktrinini tercih ettiğini göstermektedir (Tabak, 2008: s. 73). Bu tercih doğrultusunda Çin'in dış dünya ile daha da fazla yakınlaştığı anlaşılmaktadır.

Özgün bir tarihe ve medeniyete sahip olan Çin, Batılı ülkelere göre oldukça farklı bir siyasal süreç yaşamıştır. Bu süreç, Çin halkında gerek psikolojik gerekse sosyolojik gerekse de politik bir algı oluşmasına sebebiyet vermiştir. Bilindiği üzere, bir Batılı için en azından teoride ahlak, her zaman ve her durumda insan davranışını yönetmesi gerektiği anlamında topyekûn bir yere sahiptir, ahlaklı olmak, birey ile Tanrı arasındaki bir meseledir, mutlak ve ebediyen var olan

bir yükümlülüktür, Konfüçyüsçü Çinliler için ahlak, Konfüçyüsçülük tarafından toplumu oluşturan, özetle kabul edilen belirli toplum içi kişisel ilişkilere uygulanabilir, bu kategorilerin dışındaki ilişkiler, yani yetkililer arasındaki ve diplomatlar arasındaki ilişkiler, bu ahlak anlayışının dışında tutulmuştur (Levi, 1953: s. 9). Gerek Batı toplumlarının gerekse Çin'in, toplumsal ahlak ve ilkeler konusunda farklı değerlere sahip olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle Çin'in, uluslararası alanda alışılmış normların dışında bir davranış kabiliyeti ortaya koyması muhtemeldir. Gerek Batılı toplumların gerekse Çin'in, bugün için dış politikasının temel belirleyicisinin "ulusal çıkar" olduğu, açık bir şekilde görülmektedir. Bu olgu temelinde Çin'in, 2000'li yıllar sonrasında küresel ölçekli politikalar üretmeye başladığı sezilmiştir. Bugüne gelindiğinde ise her yönü ile küresel hedeflere sahip bir Çin, görebilmemiz mümkündür.

Rusya'nın uluslararası alandaki konumuna gelecek olursak; Winston Churchill, bir keresinde "Rusya'nın muammasını" anlamanın anahtarının, onun ulusal çıkarlarını anlamak olduğunu gözlemlemiştir, ancak bu olgunun ne olduğunu açıklamamıştır, bu nedenle Rusların kendilerinin nasıl değerlendirdiklerini ortaya çıkarmak, akademik camianın görevidir, dış politika çıkarları ve hedefleri, Churchill'in düşüncesinin aksine Rusya'nın ulusal çıkarlarına ilişkin algılarında büyük bir değişikliğe sebep olmuştur (Tsygankov, 2010: s. xxiii). 20.yy. sürecinde, isminden oldukça fazla söz ettiren Rusların gerek SSCB döneminde gerekse Rusya Federasyonu ile küresel hedefler belirlediği görülmüştür. Bu küresel hedeflerin etkisi, Orta Asya'dan Kafkaslara ve Doğu Avrupa'ya kadar hissedilmiştir.

Günümüze geldiğinde büyük bir tarihi mirasa ve önemli bir siyasi tecrübeye sahip olan Rusya, sahip olduğu değerler ile uluslararası alanda hak ettiği konuma gelme mücadelesi vermektedir. Bu noktada her türlü etki aracını kullanmaktan geri durmayan Rusya, savaş dahil tüm siyasal etki araçları ile yeni bir küresel düzen kurmanın hesaplarını yapmaktadır.

En azından Büyük Petro'dan bu yana Avrupa için Ruslar, etkileri taklit edilmesi veya kontrol altına alınması gereken, ancak asla göz ardı edilmemesi gereken üstün bir medeniyeti temsil etmişlerdir, zaman içerisinde Batı politikaları, değişmiş ve Rusya'yı farklı politika ikilemleri ile karşı karşıya bırakmıştır, daha spesifik olarak, Ruslar için Batılar, sırasıyla egemen monarşi, liberal bir siyasi sistemin yükselişi ve son olarak liberal bir siyasi sistemin sağlamaştırılması ile ilişkilendirilmiştir (Tsygankov, 2010: s. 2). Yaşanan süreç, tıpkı Batılı ülkelerin kafasında bir Rusya imajı olduğu gibi Rusya'nın zihninde de bir Batı imajının olduğunu göstermiştir.

Öte yandan Avrupa, yükselen liberal fikirlerin kriziyle savaşırken, bazı Ruslar hem eski hem de yeni Avrupa'dan bir kopuşu savunmaya başlamıştır. Örneğin Alexander Herzen (Rus yazar ve düşünür), 1840'larda Avrupa'daki muhafazakâr restorasyonlardan hayal kırıklığına uğramış ve Rusya'nın ekonomik ve sosyal olarak "Avrupalı olmayan yetişme" yolunu takip etmesini savunmuştur, Bolşevikler ise bu düşünce çizgisini, uç noktalara kadar zorlamış ve kökten farklı bir siyasi sistem ve dış politika benimsemişlerdir (Tsygankov, 2010: s. 3). Uzun bir süredir, her yönü ile Batı ve Rusya ilişkilerinin, bıçak sırtında ilerlediği görülmüştür. Özellikle Rusya'nın Avrupa'ya ve Akdeniz'e açılması noktasında Batı'nın engelleyici politik tavrı, daima varlığını korumuştur.

Soğuk Savaş sonrasındaki süreçte ise ABD önderliğinde "tek kutuplu" sistemin etkileri, tüm dünyada sezilmiştir. ABD ve AB önderli küresel düzen, Batılı ülkelerin istediği şekilde ilerlemiştir. Bu sistemin oluşturduğu etkiler ise hem Rusya'yı hem de Çin'i oldukça rahatsız etmiştir. Rusya, Hıristiyan kimlikli bir Batı devletidir, bu durum Rus kimliğinin temel unsurudur, bu nedenle Rusya tüm Batı dünyası ile aynı kimliği taşımaktadır, lakin Rusya, Hıristiyanlığın Ortodoks mezhebini benimsemiştir, dolayısı ile diğer Batılı millet ve ülkelerden farklı özelliklere sahiptir (Büyükbaş, 2013: s. 253). Rusya'nın sahip olduğu bu tür sosyolojik özellikler, Rusya ile Batılı ülkelerin siyasal iletişimde dönem dönem sorunlara neden olmuştur.

Nihayetinde bu çalışmada; Son dönemlerde küresel alanda Rusya, ABD ve Çin arasındaki rekabetin alt yapısı, analiz edilmeye çalışılmıştır. ABD ve AB ittifakına karşı, Rusya-Çin

ittifakının, “yeni bir küresel düzen” oluşturabilme kabiliyetinin olup olmadığı tartışılmıştır. Daha sonrasında ise eğer 21. yy. sürecinde Çin ve Rusya eliyle “yeni bir küresel düzen” oluşacaksa bu küresel düzenin, temel yapısının nasıl oluşacağı ve küresel anlamda ne gibi değişimlere sebep olacağı anlaşılmaya çalışılmıştır.

1. Teorik Çerçeve

Çalışma sürecinde Türkçe ve İngilizce eserlerden doneler toplanıp, analiz edilerek çalışmanın gerekli görülen bölümlerine eklenmiştir. Ayrıca tarihi bilgilere de yer verilmiştir. Küresel alanda yaşanan olayların etkisi üzerinden, Çin-Rusya ittifakının olabilirliği ve kalıcılığı analiz edilmiştir. Çalışma boyunca genel itibari ile literatür taraması yapılarak bilimsel bir metot izlenmiştir. Ayrıca çalışmamız, uluslararası ilişkileri teorilerinden biri olan “realist teori” çerçevesinde şekillenmiştir. Bu temelde çalışmamız, bir derleme çalışması olma gayesi taşımıştır.

Çalışmamız sürecinde realist teoriyi tercih etmemizdeki temel neden; Realizmin uluslararası politikayı ele alırken dikkat ettiği gerçekçi yaklaşımlar olmuştur. Biz de bu temelde uluslararası politikada yaşanan değişimleri, gerçekçi bir bakış açısı ile analiz edebilmek adına realizmi tercih etmiş bulunmaktayız. Bu noktada temel amacımız, Çin ve Rusya eliyle ortaya atılan politikaları gerçekçi bir bakış açısı ile analiz etmektir.

Çalışmamızın içeriğine geçmeden önce, realizm ne demektir ve nasıl bir yapıya sahiptir? Bu konu üzerine, biraz değinmek gerektiği kanaatindeyiz. Bilindiği üzere siyasal gerçekçilik, realpolitik, güç politikası, uluslararası ilişkilerin en eski ve en çok benimsenen teorileridir, her ciddi araştırmacı, yalnızca politik gerçekçiliğin derin bir takdirini kazanmakla kalmaz, aynı zamanda kendi görüşlerinin, gerçekçi teoriyle nasıl ilişkili olduğunu da anlamaya çalışır (Burchill, and vd., 2005: s. 29). Bu nedenle realizm, bir araştırmacının olay veya olgu analizinde, olabildiğince gerçekçi analizlerde bulunmasını önerir. İdeal bir yaklaşımdan ziyade var olan nesnel durumu tespit etmesini öğütler.

Öte taraftan pek çok realist, özellikle son yıllarda neredeyse özel olarak anarşiye, uluslararası alanda hiyerarşik siyasi yönetimin yokluğuna vurgu yapmıştır (Burchill, and vd., 2005: s. 31). Uluslararası politikayı anlamlandırma noktasında realizm, yaşanan durumları en gerçekçi şekliyle analiz etme uğraşı vermektedir. Bu noktada realistler için yapılan en önemli nitelendirme, hayalperestlikten uzak salt gerçekçi olduklarıdır.

2. Putin İktidarı Sonrasında Rusya'nın Dış Politikası

Rusya, birçok yönden özel bir ülkedir. Bu da bizi düzenli siyasi ve ekonomik analizlerin uygulanamayacağına inandırabilir, bu bazı açılardan kesinlikle doğru olabilir, ancak diğer birçok ülkede olduğu gibi Rusya'da da geçerli olan birçok politik boyut vardır (Rosefielde, 2021: s. 23). Önemli bir medeniyete ve devlet kimliğine sahip olması nedeniyle Rusya, uluslararası politikada yaşanan değişimler karşısında beklenenin dışında tepkiler verebilir. Sahip olduğu iç politik dinamiklerin, Rusya'nın dış politikasını şekillendiriyor olması da büyük bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır.

Özellikle Vladimir Putin'in iktidarı ile beraber Rusya'nın küresel alanda Sovyet mirasını sürdürmek gayesi güttüğü anlaşılmaktadır. Bu politikanın etkisi, özellikle son dönemlerde Orta Asya'da, Kafkasya'da ve özellikle Doğu Avrupa'da güçlü bir şekilde hissedilmektedir. Örneğin Putin'in merkezîyetçi politikaları sonucunda Rusya için önem taşıyan Çeçenistan sorunu çözülmüş, Kuzey Kafkasya'da istikrar sağlanmış, diğer özerk cumhuriyetler üstünde Rusya'nın etkisi güçlendirilmiştir (Kemaloğlu, 2016: 4).

Temelde Putin iktidarı, uzun vadeli bir büyüme stratejisine odaklanarak, 2000'den sonra kaybettiği zemini geri kazanmaya çalışmıştır. Temel inovasyonu ise Rusya'nın doğal kaynak (petrol ve gaz) ihracatına olan ağır bağımlılığını azaltmayı, çeşitlendirmeyi, uluslararası rekabet gücünü artırmayı ve yaşanan bir toplum tarafından engellenen olumsuz bir ortamda işgücü verimliliğini artırmayı amaçlayan ekonomi politikası olmuştur (Rosefielde, 2021: s. 51). Sahip

olduğu kaynakları, doğru bir şekilde iç politikada kullanmaya çalışan Putin iktidarının, daha sonrasında dış politikaya açılmaya çalıştığı görülmüştür. Özellikle ülke içerisinde yaşanan sorunların, acilen çözüme kavuşturulması için önemli bir çaba sarf edilmiştir.

Dış politikada elinde birden çok politik koz olmasına gayret eden Putin'in, bugüne gelindiğinde dahi elindeki en önemli kozun, enerji kartı olduğu gözükmemektedir. Bunun yanında askeri teknolojide de önemli adımlar atan Rusya'nın, önümüzdeki dönemlerde yeni politik argümanlar edinmesinin, şart olduğu anlaşılmaktadır.

Dış politikada birçok politik argüman edinmesi, Rusya için hayati bir önemdedir. Tek bir politik argümanla Rusya'nın, ABD ve AB'nin karşısında çok fazla bir şansının olabileceğini düşünmek oldukça hayalperest bir yaklaşım olur. Bu durumun farkında olan Putin'in, çeşitli politik arayışlar içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Putin'in 17 Kasım 2004 tarihinde Rusya'nın, BM Güvenlik Konseyi'nin Rusya haricindeki dört daimî üyesi olan ABD, İngiltere, Fransa ile Çin'de bulunmayan ve gelecek dönemlerde de bulunmayacak olan bir nükleer silah geliştirdiğine dair açıklamada yapması, ciddi derecede etki uyandırmıştır (Cankara ve Cankara, 2007: s. 203). Bu temelde gerek eylem gerekse söylem boyutu ile Rusya'nın, Batı'yı oldukça rahatsız ettiği anlaşılmaktadır.

Öte taraftan Rusya'nın, uluslararası politikada daha rahat hareket etmesi için sahip olduğu iç sorunları çözmesi, önemli bir olgudur. Bu sorunların başında ise pek tabii ki nüfus ile ilgili sorunlar gelmektedir. Mevcut Rus demografik eğilimlerinin kökleri, Sovyet döneminin derinliklerine kadar gitmektedir, Büyük Yurtseverlik Savaşı (1941-1945 arasında Nazilere ve Mihver Devletleri'ne karşı yürütülen savaş) sırasında doğumlarda önemli bir düşüş yaşanmamıştır, ancak 1960'ların sonlarında ve yine 1990'larda, nesiller arası kopuşlar olmuş, doğurganlık çağındaki daha az sayıda yetişkin, o zamanlar daha az sayıda çocuğa sahip olmuştur (Rosefielde, 2021: s. 97). Pek tabii ki bir ülkenin nüfusunun niteliği, niceliğinden daha önemlidir, fakat Rusya gibi küresel hedefleri olan bir ülkenin, oldukça fazla sayıda nitelikli bir nüfusa sahip olması gerekmektedir. Çalışabilecek yaşta ve askeri politikaları hayata geçirebilecek sayıda bir nüfusa sahip olmak, Rusya'nın öncelikli hedeflerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Öte yandan Rus dış politikasında 2000'li yıllardan bu tarafa belirli değerler öne çıkmıştır, genel olarak çok kutupluluk, çok yönlülük, pragmatizm ile seçici küreselleşme kavramlarıyla özetlenen bu değerlerden en önemlisi, Rusya'nın küresel sisteme bakış açısını anlatan çok kutupluluk olmuştur (Sağlam, 2013: s. 213). Çok kutupluktan yana tavır alan Rusya'nın bu yaklaşımda oldukça ısrarcı olduğu anlaşılmaktadır.

Rusya için SSCB mirasının çok önemli olduğunu, daha önce belirtmiştik. Peki bu mirasın genel özellikleri nelerdir ve bugün için bu miras, neden önemini korumaktadır? gibi sorular, Rusya'nın siyasal gelişimi ile ilgilenen tüm araştırmacıları, yakından ilgilendirmektedir. Bilindiği üzere "Sosyalist Kamp"ın çöküşü, gaddar bir güç gösterisi şeklinde hayata geçmiştir, bu da genel anlamıyla Soğuk Savaş'a karşılık gelmektedir, bu savaş, bir şekilde tüm dünyaya tesir etmiş, etkisi ise yıllarca sürmüştür (Losurda, 2018: s. 26). Tüm dünya ülkelerinde devam eden bu etki, en yoğun şekilde Rusya'da hissedilmektedir. Öylesine büyük bir ateş çemberinin içine düşen SSCB'nin yok oluşu, ardından birçok bağımsız devletin ortaya çıkması, Rusya için kolay hazmedilecek bir durum olmamıştır.

Tıpkı Soğuk Savaş sürecinde olduğu gibi daha önceki dönemlerde de Rusların, oldukça sancılı bir siyasal yaşamı olduğu bilinmektedir. Ekim 1917'den, Josef Stalin'in ölümüne kadar devam eden süreci inceleyecek olursak, hemen hemen beş savaşın ve iki ihtilalin yaşandığını görebilmemiz mümkündür (Losurda, 2018: s. 41). Her dönemde ciddi iç ve dış sorunlarla muhatap olmak zorunda kalan Rusların yaşadığı bu çalkantılı süreçlerin, Batılar nedeni ile yaşandığını düşünenler bulunmaktadır.

Kendisini tam manası ile Batı ittifakının "öteki"si olarak gören Rusya, bir şekilde yaşadıkları bu sancılı süreçlerin sonlanması için çaba sarf etmektedir. Ayrıca bir taraftan yaşanan sorunların çözümü için mücadele eden Rusya, diğer taraftan Batı'ya karşı kaybettiği cepheleri

geri kazanma mücadelesi vermektedir. Bu politikanın etkisi, özellikle Putin iktidarı ile oldukça bariz bir şekilde kendini göstermeye başlamıştır.

Bu noktada Putin iktidarının, nasıl bir Rusya oluşturduğunu ve nasıl bir dış politika hedeflediğini doğru analiz etmemiz gerekmektedir. Görüleceği üzere Rusya'nın mevcut anayasası, gücü oldukça fazla şekilde başkanın eline vermiştir ve Putin, bunu daha da artırma eğiliminde olmuştur (Roskin, 2016: s. 339). İç politikada güçlü bir başkan figürü oluşturmaya çalışan Putin, kendi ülkesinde topladığı enerji çerçevesinde bir dış politika oluşturma gayreti gütmektedir. Yaşanan süreç Putin iktidarının, daha demokratik bir Rusya hedeflediğini göstermemektedir.

Öte taraftan mevcut Rus federalizminin, Sovyet federalizminden daha gerçekçi olduğu söylenemez, her ikisi de en yüksek yetkiyi, merkeze verme gayretindedir (Roskin, 2016: s. 352). Rusya'nın sahip olduğu siyasal yapının ne bugün ne de daha öncesinde çok da demokratik bir yapı olduğunu ifade edebilmemiz mümkün değildir. Her yönü ile iktidarı güçlendiren ve yetkiyi her açıdan merkezde toplayan bir siyasal yapının oluştuğu anlaşılmaktadır. Bu siyasal sistemin, sadece iktidarın isteği doğrultusunda oluştuğunu ifade etmek mümkün değildir. Yaşanan siyasal süreç, Rusya halkının da böyle bir sistemden yana olduğunu göstermektedir.

Bilindiği üzere Rusya ve ABD arasındaki siyasi yarışın kökleri, bir hayli eskilere uzanmaktadır. Dönem dönem ilişkilerde bazı yumuşamalar yaşansa da genel anlamda, iki ülke arasında soğuk rüzgârların estiği bilinmektedir. Soğuk Savaş'tan hemen sonra ise ABD'nin Ruslara karşı yaklaşımında oldukça büyük bir değişimin olduğu görülmüştür. Örneğin 1990 sonrasında yeni Rus yöneticilerine karşı, Batı tarafından özellikle ABD tarafından gösterilen dostane yaklaşım, Rusya'nın dış politika yapımındaki Sovyet sonrası Batılılaşmacılar için oldukça önemli bir cesaret kaynağı olmuştur (Brzezinski, 2005: s. 143). Rusya'nın Batılı formlarda bir devlet olmasını tasarlayan bazı Rus yöneticilerin, Soğuk Savaş sonrasında ABD ile sıcak ilişkiler kurduğu anlaşılmaktadır, fakat günümüze gelindiğinde Rusya'nın Batılılaşmasını hedefleyen Rus seçkinlerin etkisini yitirdiği anlaşılmaktadır.

Yakın tarihe tekrar dönecek olursak Soğuk Savaş sürecinde ABD önderli NATO'nun ve SSCB önderli Varşova Paktı'nın kurulduğu görülmüştür. Bu iki blok arasındaki siyasi yarışın, bir şekilde tüm dünya ülkelerinde çeşitli etkileri olduğu da bilinmektedir. Soğuk Savaş sonrasında Varşova Paktı'nın etkisi ortadan kalkarken, NATO'nun etkisinin ise artarak devam ettiği görülmüştür. Bugüne gelindiğinde bile NATO'nun, Rusya'ya karşı her daim hazır olduğu ve Rusya karşıtı askeri politikaları hayata geçirdiği anlaşılmaktadır. Şüphesiz, Rusya'nın NATO genişlemesi karşısındaki tavrı, tamamen yasallıktan uzak veya kötü niyetli bir yaklaşım değildir (Brzezinski, 2005: s. 145). Kimi yönleri ile NATO'nun, Rusya karşısında ortaya koyduğu askeri politikalara binaen Rusya'nın haklı bir tepki gösterdiği anlaşılmaktadır. Özellikle son yıllarda Rusya'nın sınırlarının NATO savunma sistemleri ile çevrilmesi, Rusya tarafından oldukça sert bir şekilde eleştirilmiştir.

Yaşanan süreç, tıpkı Soğuk Savaş sürecinde olduğu gibi bugün de ABD'nin, Rusya'yı çevrelemeye çalıştığını göstermektedir. Gerek ekonomik gerekse siyasi gerekse de askeri olarak ABD önderli Batı'nın, Rusya'yı bir çember içerisine alma gayesi içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Rusya ise her yönü ile bu çemberin dışına çıkmaya çalışmakta ve ABD öncülüğünde kurulan, bu küresel düzenin yıkılması için mücadele etmektedir. Rusya'nın, gerek komşu ülkeler ile kurduğu ilişkilerin gerekse Kafkasya ve Doğu Avrupa'da yaşadığı askeri çatışmaların temel nedeni, bu olgudur. Nihayetinde Rusya, yeni bir küresel düzen kurmak isterken, ABD ise kurduğu düzeni ve kazanımları koruma mücadelesi vermektedir.

Bu mücadelenin, en önemli ayağı da Doğu Avrupa'da yürütülmektedir. Bilindiği üzere 2004 senesinde Kremlin, Kırım'ın Rusya'ya dahil olacağını ilan etmesi ile doğal olarak “Rusya'nın tarihe dönüşünü” de ilan etmiş bulunmuştur (Budraitskis, 2023: s. 21). Bu yaklaşım, Rusya'nın tam anlamı ile Doğu Avrupa'da irredentist (kurtarımcılık) bir dış politika yürüteceğini göstermiştir. Peki, Rusya'nın genelde Doğu Avrupa'ya özelde ise Ukrayna'ya karşı olan bu

politik yaklaşımın arka perdesinde neler bulunmaktadır? sorusu, bugün için kafamızı kurcalamaya devam etmektedir. Yaşanan süreçten ortaya çıkan sonuç, Rusya'nın Ukrayna'ya hâkim olamadan küresel bir güç olamayacağına inandığını göstermektedir. Bu nedenle Rusya'nın Ukrayna'yı devamlı bir sınır sorunu içerisinde çekmeye çalıştığı ve kendi sistemine dahil etme gayesi güttüğü anlaşılmaktadır.

Doğusundan batısına tüm dünya coğrafyalarında Rusya, Batı'nın hegemonyasını reddettiğini gerek eylemleri gerekse söylemleri ile ifade etmiştir. Örneğin 2007 tarihinde Münih Güvenlik Konferansı'nda Putin, "tek kutuplu" dünya sistemine meydan okuduğunu belirten, meşhur bir konuşma yapmıştır (Budraitskis, 2023: s. 30). Bu politik hamlenin gerek Rus toplumunda gerekse Batı toplumunda önemli yankıları olduğu görülmektedir. Daha sonraki süreçte yaşanan gelişmeler ise Putin iktidarının işe, eski Sovyet coğrafyasından başladığını göstermiştir. Ayrıca Putin'in başkanlık sürecinde Moskova'nın en önemli dış politika gayelerinden birisi de Rusya'nın uluslararası siyasette ABD, AB ve Çin gibi imtiyazlı bir konuma sahip olduğunu dünya kamuoyuna kabul ettirmek olmuştur (Erşen, 2014: s. 121).

Her yönü ile Rusya'nın son dönemlerde ortaya koyduğu politikalar, Avrasyacı bir mantık ile şekillenmektedir. Bu temelde stratejik bakımdan Rusya'nın, Avrasya ile bütünleşen fevkalade bir kıtasal bütünden meydana geldiği de görülmektedir (Dugin, 2014: s. 3). Coğrafi imkanların farkında olan Rusya'nın, tam manası ile coğrafi imkanları dahilinde bir stratejik hedef belirlediği görülmektedir. Bu nedenle ABD'nin politika yürüttüğü coğrafyaları, kendi arka bahçesi olarak gören Rusya, tahammülsüz davranışlar sergilemektedir.

Rusya ile Batı arasında gerek stratejik gerekse kültürel gerekse de coğrafi bir çatışmanın olduğu anlaşılmaktadır. Bugün için Batıların, Rusya için önerdiği bölgesel devlet olma sıfatı, Rus halkı için bir nevi intihar manasına gelmektedir (Dugin, 2014: s. 37). Küresel hedefleri olan Rusya için Batı'nın önerdiği bölgesel güç statüsü, her yönü ile hem Rusya'nın siyasal seçkinlerini hem de Rus halkını rahatsız etmektedir. Bu nedenle Rusya, Batı'nın hegemon olduğu küresel düzenin dışına çıkmaya çalışmaktadır.

Bugün için uluslararası alanda yaşanan bu küresel güç olma yarışının, oldukça uzun bir zaman alacağını ifade edebilmemiz mümkündür. Bu sürecin, Rusya'nın lehine sonuçlanması için Rusya, büyük ve güçlü ittifaklara ihtiyaç duymaktadır.

Rusya'nın, Batı karşısında önemli imkânlarla sahip olduğunu ve bunların başında da enerji kartının geldiğini, daha önce de ifade etmiştik. Anlaşılacağı üzere Rusya, büyük bölümü Sibiry'a da Urallar ile Orta Sibiry'a Platosu arasında bulunan, dünyanın en büyük doğal gaz, ikinci büyük kömür ve sekizinci sırada gelen petrol kaynaklarına sahip olmakla övünmeye çalışmaktadır (Kaplan, 2019: s. 215). Böyle büyük bir imkânla sahip olması, pek tabii ki Rusya için büyük bir avantaj sağlamaktadır. Avrupa ülkelerinin, bu enerji kaynaklarına büyük bir ihtiyacı bulunmaktadır. Yeni bir küresel düzen tesis etme gayreti içinde olan Rusya'nın, sadece enerji kartı ile bunu başarabilmesi pek de mümkün gözükmemektedir.

Rusya'nın siyasi kültürü, bir küresel güç olabilme imkanını kimi yönleri ile taşımaktadır. Örneğin Sovyetizm, hiçbir devletin tek bir etnik yapı ile bütünleşmemesini ifade etmektedir, Fergana Vadisi'nde veya başka bir yerde ortaya çıkan bazı karışıklıklara rağmen Rusya bu hedefini, ironik bir şekilde Orta Asya'da belli bir istikrar içinde oluşturmuştur (Kaplan, 2019: s. 219). Sahip olduğu siyasal kültürün farkında olan Rusya, arka bahçesi olarak gördüğü coğrafyalarda supranasyonel (uluslar üstü) bir kapsayıcılık ile hareket etmeye çalışmaktadır. SSCB döneminde bunun, kısmen de olsa başarılmış olması Rusya'ya, büyük bir tecrübe ve imkân sunmaktadır.

Soğuk Savaş'ın sonundan bugüne Batı ve Rusya ilişkileri, iniş ve çıkışlarla bugüne ulaşmıştır. Bir tarafta kendi düzenini korumaya çalışan bir ABD varken, diğer tarafta yeni bir düzen kurmanın arayışı içinde olan bir Rusya vardır. Her iki tarafın da elinde, önemli kozların olduğu anlaşılmaktadır. Yaşanan süreç üzerinden ortaya çıkan en önemli gerçeklik ise Rusya'nın

sahip olduğu küresel hedefleri gerçekleştirmek için yeni politik argümanlara ve güçlü müttefiklere ihtiyaç duyduğudur.

3. 2000 Yılı Sonrası Çin'in Dış Politikası

Bugün için Çin deyince, hepimizin aklına devasa bir nüfus ve büyük bir ekonomi gelmektedir. Önümüzdeki yıllarda Çin'in ekonomik beklentilerine ilişkin dış değerlendirmeler, oldukça iyimserden aşırı kötümserliğe kadar uzanacaktır. Karamsarlık yanlıları, yaklaşık 2011'den beri iyimserliğin çoğunluk yerini, düzenli bir şekilde almaktadır, etkili iyimserlerin başında, Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'nde (MIT) politik ekonomist olan Edward Steinfeld gelmektedir, Steinfeld, çok beğenilen 2010 monografisinde Çin'in ekonomik ve politik geleceği hakkında umutlu olmak için güçlü nedenler olduğunu, çünkü ÇKP'nin (Çin Komünist Partisi), uzun yıllardır sanayileşmiş demokrasilerden önemli kurumları ödünç aldığını ve taklit ettiğini savunmuştur (Lynch, 2015: s. 20). Çin'in ekonomik büyümesinin iç ve dış dinamikleri olduğu görülmektedir. Çin ekonomisinin büyümesi ile birlikte Çin'in, uluslararası politikadaki belirleyiciliği de artmaktadır.

Ekonomik büyüme sürecinde Çin'in yörüngesini etkileyen tüm faktörler arasında demografik yeniden yapılanma, kesinlikle değişime en dayanıklı olanıdır. Pek çok Çinli analist, Çin nüfusunun hızla yaşlanmasının, çok yakında başlayacak olan ekonomik kalkınma beklentileri üzerinde, son derece olumsuz bir etkiye sahip olacağından endişe etmektedir, Nisan 2011'de açıklanan 2010 nüfus sayımı sonuçları, 1990'larda yüzde 1,07 olan ve tahmin edilenin çok altında kalan yıllık nüfus artış hızının, 2000'lerde yalnızca yüzde 0,57 olduğunu ortaya koymuştur (Lynch, 2015: s. 40). Küresel bir güç olma yolunda ilerleyen Çin'in, demografik olarak da güçlü olması gerekmektedir. Bu nedenle çalışabilecek yaşta genç nüfusun, Çin ekonomisi için önemli bir yeri bulunmaktadır. İstatistiki veriler, nüfus artış hızının oldukça düşük seviyelerde olduğuna ve yaşlanan bir Çin nüfusu olduğuna işaret etmektedir. Bu durum hem Çin'in ekonomisi hem de toplumsal istikrar için önemli bir sorun teşkil etmektedir.

Çinli siyasi analistler arasında yaygın olarak kabul edilen bir görüş, devlet ile toplum arasındaki gerilimlerin arttığı ve yaşanan gerilimlerin hem siyasi değişimi hedeflediği hem de yeni değişimlerin habercisi olduğu yönündedir, bu noktada ortaya çıkan tek soru, ne tür bir siyasi değişim beklenmektedir? bu tür sorulara cevap olarak Çinli Liberal akademisyenler, Çin'in giderek daha çoğulcu hale geldiğini ve ekonominin pazar odaklı olarak genişlemesi ile beraber daha da fazla çoğulcu olacağını ifade etmişlerdir (Lynch, 2015: s. 76). Yaşanan süreç Çin'in, ilerleyen dönemlerde halktan gelen tepkiler doğrultusunda ciddi bir demokratikleşme süreci yaşayacağını göstermektedir. Bu nedenle ilerleyen dönemde Çin'in yaşayacağı iç siyasal çalkantılar, dış politikadaki verimliliği sekteye uğratabilir.

Çin'in uluslararası alandaki etkinliği, 2000'li yıllar sonrasında oldukça yükselmiştir. Gerek ekonomik gerekse politik olarak, önemli adımlar attığı gözlenmiştir. Küresel alanda yeni siyasi hamleler hesabı yapan Çin, bu işe öncelikle kendi arka bahçesinden başlamıştır. Örneğin, 1995-96 Tayvan Boğazı Krizi sırasında Çin'in, bir dizi askeri tatbikatı, bir dereceye kadar irrasyonel davranış olarak görülmüştür, ilk olarak Çin'in boğazlar arası askeri tatbikatları, 1995'in ortasından 1996'nın başına kadar altı aydan fazla sürmüştür, bu genişletilmiş geçici askeri sindirme, yalnızca bir askeri tatbikatın normalde yaptığı caydırıcılık etkisini azaltmakla kalmamış, aynı zamanda Çin Donanması'nın, Tayvan ve ABD'ye karşı askeri zayıflıklarını da ortaya çıkarmıştır (He, 2016: s. 31). Uzun bir süredir Çin'in bir dış politika açmazı olarak görülen Çin-Tayvan sorunu, güç geçtikçe daha da önemli bir soruna dönüşmektedir. Bu konuda ABD'nin ısrarı da oldukça manidardır.

Tayvan Boğazı'nın dünya ticaretinin önemli bir kavşağı olması nedeniyle ABD'nin, bu bölge üzerinden Çin'i kendi anakarasına hapsedmeye çalıştığı görülmektedir. Bunun karşısında Çin ise her yönü ile “Tek Çin” ilkesini uygulayarak gerek Tayvanlı muhalifleri gerekse ABD'nin Tayvan üzerindeki hesaplarını, boşa çıkarmaya çalışmaktadır. Önümüzdeki dönemlerde eğer

büyük bir küresel çatışma yaşanırsa Tayvan üzerinden bu çatışmanın fitilinin ateşleneceğini düşünmek, gayet mantıklı gelmektedir.

Temelde, Çin ve ABD arasında askeri gerilimlerin tarihi bir hayli eskilere gitmektedir. Yakın tarihe dönülecek olursa bilindiği üzere, 1999 senesinde elçilik bombalama olayı NATO'nun Kosova Savaşı sırasında meydana gelmiştir, Missouri'deki Whitman Hava Kuvvetleri Üssü'nden kalkan iki ABD Hava Kuvvetleri'ne ait B-2 bombardıman uçağı, 8 Mayıs 1999'da Belgrad'daki Çin Büyükelçiliği'ne beş adet 2.000 Poundluk ortak doğrudan saldırı mühimmatı fırlatmıştır, saldırıda üç kişi ölmüş, yaklaşık yirmi Çinli vatandaş yaralanmıştır (He, 2016: s. 67). Yaşanılan süreç ABD'nin, Çin'e karşı oldukça tahammülsüz olduğunu ve iki büyük güç arasında fiili bir çatışmanın yaşanma ihtimalinin, oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Bu noktada şu hususu belirtmekte oldukça büyük bir fayda vardır: Tıpkı Kosova'da olduğu gibi bir bombalama olayının, Tayvan'da yaşanması ise daha büyük bir askeri çatışmanın yaşanmasına sebebiyet verebilir. Bu nedenle gerek Çin'in gerekse ABD'nin birbirlerine karşı yaklaşımlarında oldukça itidalli davrandıkları anlaşılmaktadır.

Tıpkı ABD ile olduğu gibi Çin'in Japonya ile de uluslararası alanda dönem dönem birtakım krizler yaşadığı bilinmektedir. Örneğin Çin ve Japonya arasındaki "tekne çarpışma krizi", 7 Eylül 2010'da bir Çinli balıkçı teknisinin Diaoyu/Senkaku Adaları yakınlarında iki Japon Sahil Güvenlik (JCG) gemisiyle çarpışması sonucu meydana gelmiştir, JCG on beş Çinli balıkçıyı tutuklamış ve trol teknesini bağlamıştır, Çin Dışişleri Bakanlığı, Japonların eylemleri üzerine diplomatik bir protesto düzenlemiş, ardından mürettebatın derhal serbest bırakılmasını ve geminin güvenliğinin sağlanmasını talep etmiştir (He, 2016: s. 96). Yaşanan gelişmeler dizisi Çin'in hem kendi bölgesinde hem de küresel alanda sorunlu olduğu ülkelerin var olduğunu göstermektedir.

Bu ülkelerden birisi olan Güney Kore ile Çin arasındaki ilişkilerde son dönemlere gelindiğinde ciddi bir artış yaşandığı anlaşılmaktadır. 2012 senesinde Güney Kore ile Çin arasında resmi diplomatik ilişkilerin kurulmasının 20. yıldönümü yaşanmıştır, temelde Kore Savaşı düşmanları arasındaki ilişkilerin normalleşmesi, Soğuk Savaş'ın tam olarak sonunu simgelemiştir, bu olgu, Güney Kore'nin Nordpolitik'i (Başkan Roh Tea-woo imzalı dış politika) ile Çin'in reform ve açıklık politikalarının doruk noktası olmuştur, o zamandan beri Güney Kore-Çin ilişkileri, muazzam ilerlemeler kaydetmiştir (Rozman, 2012: s. 8). Bu ilerlemelerin etkisi, Çin'in kendi arka bahçesinde yeni ilişki ağları kurmasına, ardında diğer dünya coğrafyalarına yönelmesine imkân sağlamıştır. Kısacası, kendi coğrafyasındaki ülkelerle Çin'in kurmaya çalıştığı yapıcı ilişki, her daim Çin'in öncü ve örnek bir model olarak görüldüğü sonucunu doğurmaktadır.

Öte taraftan 2010 yılında Çin, dış politikası sayesinde Doğu Asya'daki inisiyatifi, ele geçirmiştir, ABD ise 2011'de Irak'tan ve ardından Afganistan'dan çekilme hesapları yaparken, 2000'li yıllarda küresel arenayı belirlemeye başlayan iki önemli savaş, uluslararası arenada cazibesini kaybetmiştir, daha sonrasında Başkan Barack Obama, ABD'nin önceliğinin geniş anlamda Doğu Asya olacağını açıkça belirtmiştir (Rozman, 2012: s. 10). Uluslararası alanda yaşanan tüm gelişmeler, zaman içerisinde Çin ve ABD'yi bir şekilde karşı karşıya getirmiştir. Özellikle 2000'li yıllar sonrasında gerek ekonomik gerekse politik gerekse de askeri konularda dünya üzerinden yaşanan tüm gelişmelerin, iki büyük gücün ya arasında ya da etrafında şekillendiği anlaşılmaktadır.

Çin dış politikasındaki son dönüm noktalarının incelenmesi, 2009'un ikinci yarısında ABD ve müttefiklerine karşı büyüyen meydan okumalardan 2010'un sonunda artan uyumluluğa kaymasına kadar, kararların nasıl ve neden alındığına dair birçok fikir ortaya çıkmıştır, bazı uzmanlar, Çin'in esas olarak ABD'nin neden olduğu sorunlara, büyük ölçüde tepki gösterdiğini ileri sürerken, yorumcuların bir kısmı, iç sorunlara ilişkin derinleşen güvensizliklerin varlığına rağmen Çin'in, uluslararası arenadaki duruşuna artan güvenin belirleyici olduğuna işaret etmişlerdir (Rozman, 2012: s. 12). Gerek iç gelişmelerden gerekse dış gelişmelerden güç alan

Çin'in, kısa sürede önemli bir mesafe kat ettiği anlaşılmaktadır. Özellikle komşu ülkelere yaptığı kredi desteği ile Çin, kendi bölgesinde mali ve siyasi olarak öncü bir güç olarak öne çıkmaya başlamıştır. Ekonomik imkanlarını, önemli bir dış politik argüman olarak kullanmayı başaran Çin hem kendi coğrafyasında hem de diğer dünya coğrafyalarında bu gücünü kullanmaktadır.

Bilindiği üzere Çin'in uluslararası ilişkilerdeki profili, 1989'daki Tiananmen Meydanı Olayları'nın ve 1995-96'daki Tayvan Boğazı Krizi'nin ardından, kesin bir değişime uğramıştır, bu süreç sonrasında Çin'in uluslararası arenadan izolasyonu, ülkenin mevcut uluslararası kurumlar sistemine uymayan ve Asyalı komşuları için potansiyel bir tehdit oluşturan, yükselen bir küresel güç olduğu algısını, oldukça yoğunlaştırmıştır, Çin'in silahlı kuvvetlerini modernize etme ve büyütme çabaları, bu algıları daha da beslemiştir (Pradt, 2016: s. 1). Çin'in, sahip olduğu potansiyelleri geliştirme girişiminin gerek bölgesel gerekse küresel bazda birtakım aktörleri rahatsız ettiğini düşünmekteyiz. Bugün için Çin'in, küresel sistem ile entegre olduğunu ifade edebilmek mümkündür.

Çin'in yeni dış politikasının anlaşılması, çok taraflı örgütlerdeki taktikleri ve çatışma çözümüne yönelik yaklaşımları, uluslararası ilişkilerin yeni gerçeklerini kavramak isteyen herhangi bir araştırmacı veya politika yapıcı için temel gereksinimlerdir. Ayrıca gelişmekte olan Asya siyasi sisteminin yeni kurulan kurumlarının bilgisi, bu kıtanın siyasetini analiz etmek için esastır, siyasi alana ilişkin bu gözlemlerin altında realpolitiğin katı gerçekleri, yani askeri yetenekler yatmaktadır (Pradt, 2016: s. 2). Bu nokta da Çin, bölge ülkelerine kıyasla oldukça büyük bir gelişme yaşamıştır. Günümüze gelindiğinde gerek askeri teknolojide gerekse askeri personelin nitel ve nicel gelişiminde Çin'in, önemli bir mesafe kat ettiği düşünülmektedir.

Çin, artık Asya ile beraber dünyanın hemen hemen her yerinde varlığını göstermektedir. Bu olgunun arkasında yatan temel neden ise Çin'in yatırımları kendi topraklarına çekmesi ve yurtdışı ortaklıklarını oldukça artırmasıdır (Aydın, 2020: s. 146). Böylece Çin hem ülke içerisindeki üretim ağını güçlendirmekte hem de küresel alanda yeni ve güçlü bir ticari ağ kurmaktadır. Bu ticari gelişimin, doğal olarak dünya üzerinde ciddi bir siyasal ve kültürel etkisi ortaya çıkmaktadır.

Öte yandan Çin, 2013 senesinde “Bir Kuşak Bir Yol Projesi'ni” faaliyete sokmuştur, projenin öne sürülen gerçekleşme tarihinin 2049 yılı olarak tespiti dolayısı ile bu proje, Çin'in küresel güç olma hedefinin bir sonucu olarak yorumlanmıştır (Karamurtlu, 2020: s. 54). Ortaya atılan yorumların, ciddi oranda haklılık payının olduğu görülmektedir. Ayrıca, Çin'in önümüzdeki dönemlerde küresel hesaplar peşinde olduğu da artık bir sır niteliğini taşımamaktadır. Çin, her ulusal ve uluslararası platformda bu eğilimini, her şekilde ifade etmiştir.

Özünde, “Bir Kuşak Bir Yol Projesi” ismi ile bilinen bu proje, Çin'in İpek Yolu'nu tekrar faaliyete geçirme projesi, İpek Yolu Ekonomik Kuşağı ve 21.Yüzyıl Deniz İpek Yolu Projeleri'nin tek bir başlık öncülüğünde bir araya getirilmesine verilen isimdir (Tutar ve Koçer, 2019: s. 620). Her yönü ile Çin'in gerek kendi bölgesinde gerekse küresel alanda iktisadi, sosyolojik ve siyasal olarak büyük bir vizyona sahip olduğunu ifade eden bu proje, büyük bir yankı uyandırmıştır. Bölge ülkelerinin bu projeden umutlu olduğu görülmesine karşın, Batılı ülkelerin çeşitli tedirginlikleri olduğu anlaşılmaktadır. Bu proje ile Çin'in tarihi bir misyonu tekrar canlandırmaya çalıştığı sonucu karşımıza çıkmaktadır.

Yaşanılan gelişmeler Çin'in, artık önemli bir küresel güç olduğunu ve uluslararası arenada ciddi bir belirleyici role sahip olduğunu göstermektedir. İlerleyen dönemlerde en çok merak edilen konu ise Çin'in sahip olduğu bu imkânlar dahilinde yeni bir küresel düzenden taraf olup olmayacağıdır.

4. İki Ülke İlişkilerinin Geleceği

Bilindiği üzere 1949 senesinde ÇKP zaferiyle sonuçlanan savaşın akabinde kurulan Çin Halk Cumhuriyeti'yle beraber SSCB-Çin ilişkilerinde yeni bir sayfa açılmıştır (Özsağlam, 2019: s. 74). Daha sonrasında ise Sovyetlerin bilgi ve uzmanlığını, Çin'e aktarmaya çalıştığı

gözlenmiştir. Bu sayede SSCB, Soğuk Savaş süreci içerisinde yanı başında büyük bir nüfusa ve medeniyete sahip olan Çin'in desteğini alma gayesi gütmüştür. Dönem dönem iki ülke ilişkilerinde pürüzler yaşansa da iki ulusun ilişkileri, kesintisiz bir şekilde bugüne kadar gelmeyi başarmıştır.

Soğuk Savaş sonrasında ise Rusya ve Çin arasında önemli iş birliklerin olduğu görülmüştür. Ekonomik ve siyasi anlamda oldukça gelişen Çin-Rusya ilişkileri, bazı noktalarda tıkanma yaşasa da kesintisiz bir şekilde sürmeye devam etmiştir. Özellikle Orta Asya enerji kaynaklarına her iki ülkenin de ciddi şekilde ihtiyaç duyması nedeniyle ilişkilerde tıkanma yaşanacağı düşünülmüştür. İlerleyen süreçte bu konu nedeniyle iki ülke arasında ciddi bir kriz yaşanmamıştır.

Çin'in küresel güç statüsüne yükseldiği son dönemlerde diğer büyük güçlerle ilişkileri sürekli olarak yeniden müzakere edilmektedir. Buna, Çin'in giderek artan enerji açlığı döneminde önemli bir komşu ve önemli bir kaynak üssü olan Rusya ile olan ilişkisi de dahildir, bu noktada Orta Asya da önemli bir stratejik yer tutmaktadır, Orta Asya'nın hatırı sayılır enerji rezervleri hem Rusya Federasyonu'nu hem de Çin'i oradan ithalat yapmaya yöneltmektedir, son dönemlerde bu durum, oldukça hassas bir konu haline gelmiştir (Eder, 2014: s. 7). Orta Asya enerji kaynaklarının paylaşımı, ilerleyen dönemde Rusya ve Çin arasında birtakım itilaflara sebep olacak gibi görünmektedir. Bu bölge üzerinden Rusya ve Çin'in, bir enerji ortaklığı oluşturması da kuvvetle muhtemeldir. Öte yandan Rusya'nın dış politikasından bahsederken birden çok bölge dikkate alınmak zorundadır, bu işe Uzak Doğu'dan başlayacak olursak, bu noktada karşımıza ilk çıkan ülke hızla küresel sistemle bütünleşerek güç kazandığını gördüğümüz Çin'dir (Tellal, 2010: s. 194). Bu önemli gerçeklik ekseninde iki ülke ilişkilerindeki gelişmeleri okumamız önemlidir.

Çin'in ekonomik gücü ve bunun sonucunda ortaya çıkan siyasi ağırlığı, dramatik bir şekilde ilerlemeye devam ettikçe, Çin'in komşuları ve uluslararası toplum karşısındaki konumu yeniden tanımlanmaktadır. Çin üzerine çalışan araştırmacılar, sürekli yeniden müzakere edilen bu ilişkileri yakalamak zorunda kalmaktadırlar, bu tür çalışmalar, Çin'in uluslararası sistemdeki değişen göreceli gücünü ve aynı zamanda Çin'in diğer aktörleri ve kendisini nasıl algıladığını, diğer aktörlerin ise "Çin imajı" konusundaki farkındalığını ve niyetini, hesaba katmalıdırlar (Eder, 2014: s. 13). Sahip olduğu imkânlar ve stratejik derinliği ile Çin'in, Rusya ile yapıcı bir ilişki ağı kurmasının daha kolay ve anlaşılabilir olduğu ortaya çıkmaktadır. Çin ve Rusya arasında derin kültürel ve siyasi bir bağın olduğu bilinmektedir. Özellikle devrim sürecinde Çin'in, Sovyetlerin bilgi ve tecrübesinden oldukça fazla beslendiği bilinmektedir.

Soğuk Savaş'ın akabinde Batılı ülkeler, eski Sovyet bölgelerinde Rusya'nın eski gücünü ulaşamaması ve bölgedeki ülkelerin Rusya'nın kontrolünden çıkması için politikalar üretmişlerdir (İsmayıl, 2016: s. 143). Aynı durum, Rusya-Çin ilişkileri için de geçerlidir.

İki ülke arasında uzun vadede açık sürtüşme tahminleri hala geçerliliğini korumaktadır. Çinli araştırmacılar, Orta Asya'nın Çin'in enerji güvenliğindeki merkezi önemini altını, defalarca çizmişlerdir, Çin-Orta Asya enerji ilişkilerini, doğal ve kaçınılmaz olarak nitelendirmişlerdir, bu noktada Moskova liderliğinde ortaya atılan "Avrasya Birliği" hayali ile uyuşmayan bir gerçekliğe Rusya'nın aşırı tepkileri, sabırlı davranan Pekin'i, Orta Asya konusunda her zaman yeni tavizler vermeye itebilir (Eder, 2014: s. 8). Her iki aktörün de Orta Asya üzerinde önemli birtakım hedefleri olduğu anlaşılmaktadır. Rusya'nın, Orta Asya ülkeleri ile olan tarihi ve kültürel bağının, daha eski dönemlere uzandığı bilinmektedir. Bu nedenle Orta Asya konusunda Çin'in, Rusya'ya karşı daha yumuşak bir politika ortaya koyması gerekmektedir. Yaşanan sürecin çatışma yerine anlaşmayla sonuçlanması, her iki tarafın da çıkarına olacak bir durumdur. Nihayetinde her iki tarafın da birbirine, önemli oranda ihtiyacı bulunmaktadır.

Bir küresel güç statüsüne ulaşmayı ve bunu sürdürmeyi amaç edinen Çin ve Rusya'nın, birbirlerine karşı uzlaşmacı politikalar üretmeleri gerekmektedir. Realpolitik çerçeveden bakıldığında Rusya ve Çin'in uzun soluklu bir iş birliği ihtiyacı olduğu görülmektedir.

Rusya-Çin ilişkileri, Putin'in 2000 senesinde Rusya devlet başkanı olması ile iç siyasette istikrarı yakalayarak, daha etkin bir dış siyaset yürütmeye başlamasıyla yeni bir seviyeye ulaşmıştır (Güneş, 2015: s. 841). Gerek Rusya'nın gerekse Çin'in, Batılı ülkelerle tarihten gelen önemli itilaflarının olduğu bilinmektedir. Bu sebeple hem Rusya hem de Çin, ABD'nin öncülüğünde ilerleyen küresel düzenden hoşnut olmadıklarını, eylem ve söylemleri ile belli etmişlerdir. Bir taraftan Rusya'nın Sovyetlerin etki alanına dönme girişimleri sürekken diğer taraftan Çin, siyasi ve ekonomik eylemleri ile yeni bir küresel düzen arayışında olduğunu göstermiştir.

Son dönemlerde Rusya'nın, Kafkaslarda ve Doğu Avrupa'da ortaya koyduğu askeri politikalar, ayrıca Çin'in ABD ile yaşadığı “ticaret savaşları” her iki tarafın da yeni bir küresel düzenden yana olduklarını göstermektedir. Bu yeni düzenin tesisi için her iki ülke de birbirlerine ihtiyaç duymaktadır. Bu durumun fakında olan Rusya ve Çin'in ikili ilişkilerinin, önümüzdeki dönemlerde daha da yoğunlaşacağı anlaşılmaktadır.

Çin-Rusya ilişkisi, kısmen ABD'nin iki ülkeyi birbirine yaklaştıran politikalar izlemesi nedeniyle, 2014'ten bu yana giderek daha sağlam, pragmatik bir stratejik ortaklık haline gelmiştir, Putin ve Xi Jinping'in birincil meşguliyetleri, rejimin hayatta kalması, Batı'nın iç sistemlerine yönelik eleştirileri ve hükümetlerinin baskıcı politikalarına alerjisi olan otoriter liderler olmuştur, Çin ve Rusya, kendi çıkarlarını dikkate alan ve otoriter yönetime elverişli bir Batı sonrası küresel düzen oluşturma taahhüdünü paylaştıkları ölçüde revizyonist güçler olarak öne çıkmaktadırlar (Stent, 2020: s. 1). Yaşanılan süreç Çin ve Rusya'nın, Batı'nın oluşturduğu sistemin dayatmaları sebebiyle birbirlerini yakınlaştıklarını göstermektedir. Bu duruma ek olarak, her iki tarafın da birbirleri ile yapıcı ilişkiler kurmaktan yana oldukları anlaşılmaktadır.

Putin ve Xi Jinping arasındaki yakın bağlar, ABD'nin egemen olduğu bir dünya düzenine meydan okuma, ülke içinde istikrarı koruma ve ülke içinde renkli devrimleri önleme konusundaki karşılıklı çıkarlara dayanmaktadır. Her iki lider de birbirinin dış politikalarını, desteklemişlerdir, Putin ve Xi Jinping, geçmişte ülkelerinin, Batı tarafından haksız muamele gördüğüne dair şikayetleri paylaşmışlardır, kendilerine dayatıldığına inandıkları ve meşru çıkarlarını hiçe sayan ABD hakimiyetindeki mevcut uluslararası düzeni eleştirmişlerdir (Stent, 2020: s. 3). Sonuç itibari ile Batı'nın “öteki”si olduklarına inanan Çin ve Rusya'nın, yeni bir küresel düzen kurmaktan başka çareleri olmadığını idrak ettiği sezilmektedir.

Diğer taraftan Rusya-Çin güvenlik ilişkilerindeki son dönemdeki iyileşmenin sürdürülmesinin birkaç nedeni vardır: İlk olarak, geçmişte ilişkileri alt üst eden sorunlar (Marksist doktrin ve devrimci strateji tartışmaları gibi) ya ortadan kalkmış ya da sınır anlaşmazlığı ve askeri tehdit gibi itilaflar, büyük ölçüde çözülmüştür; İkincisi, ticaret, ekonomik iş birliği ve silah satışında karşılıklı yarar sağlayan bağlar kurulmuştur (Menon, 1997: s. 115). Her konuda bir şekilde güçlü ilişkiler kurmayı başaran Çin ve Rusya'nın, daha güçlü bir ilişki ağı ile ilerleyen dönemlerde gündeme gelecekleri anlaşılmaktadır. Bu noktada en önemli merak konusu ise iki ülke arasında güçlenen bu ilişki ağının, herhangi bir aktör tarafından sabote edilip edilemeyeceğidir.

Çin ve Rusya arasında önemli ilişki alanlarında birisi de askeri konulardır. Çin için Rus silahları, birçok fayda sağlamıştır. Çin Ordusu'nun Sovyet yapımı veya tasarımı silahların hâkim olduğu bir kuvvet yapısına entegre edilmesi daha kolaydır, Çinliler, tersine mühendislik ve Rus silahlarını güçlendirmede Batı askeri teknolojisinden çok daha büyük başarı elde etmişlerdir, Rus silahları, Çinli askeri planlamacılar için iki önemli öncelik olan, askeri modernizasyona ve güç projeksiyonuna önemli katkıda bulunmuştur (Menon, 1997: s. 111). İki ülke arasındaki ilişki ağının, çeşitliliği ve artışı sayesinde önümüzdeki dönemlerde Çin ve Rusya arasındaki, “karşılıklı bağımlılık”ın güçleneceği düşünülmektedir.

Çin-Rusya ilişkileri son zamanlarda moda olmasa da çok tartışılan, hatta popüler hale gelen bir konu olmuştur. Bu olguda belirli bir mantık vardır: İki ülkenin sahip olduğu dev topraklar, siyasi nüfuzları, coğrafi konumları, ekonomik ve askeri potansiyelleri gibi nesnel

sebeplerden dolayı Çin-Rusya ilişkileri, en önemli küresel siyasi meselelerden birine dönüşmüştür, ancak 2014'teki önemli yakınlardan bu yana, Çin-Rusya ilişkilerinin daha da dikkat çekmesi, Moskova-Pekin dinamiklerini araştırmaya olan ilgiyi artırmıştır (Lubina, 2017: s. 9). Bu nedenle tüm dünya ülkelerinde Çin ve Rusya ilişkilerine ilgi duyan araştırmacıların sayısının arttığı görülmektedir. Gerek bölgesel aktörlerin gerekse küresel aktörlerin gerekse de stratejistlerin oldukça ilgisini çeken Rusya-Çin ilişkilerinin, yeni dünya düzenine doğru bir adım olduğunu düşünenler de bulunmaktadır.

Bilindiği üzere hiçbir siyasi olay boşlukta olmaz. Yerel bağlam, kaçınılmaz olarak karar verme sürecini etkiler. Siyasi kültür kalıplarını, siyasi tercihleri, çıkarları, kararları etkileyen tarihsel geleneği, zihniyet ve siyasi sistemlerin yapısını anlamak, Rusya-Çin ilişkilerinin dinamiklerini anlamak için son derece önemlidir, Rusya ve Çin'in uluslararası ilişkilere ilişkin algıları, köklerini tarihsel deneyimlerden aldığından, önce tarihsel geçmiş analiz edilmelidir (Lubina, 2017: s. 27). Bu temelde her iki ülkenin de yakın geçmişine bakıldığında yani 20. yüzyıl sürecinde gerek Rusya'nın gerekse Çin'in, Batılı ülkeler tarafından oldukça kötü siyasal şartlar içerisinde sürüklendiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle bugün Çin ve Rusya'yı aynı çizgiye getiren temel olgunun, Batı karşıtlığı olduğunu açık bir şekilde ifade etmek gerekmektedir.

Yakın geçmişte tekrar dönecek olursak, Çin Devlet Başkanı Hu Jintao'nun 2005 senesinde Moskova'yı ziyaret etmesi sürecinde Rusya ile "21. Yüzyılda Uluslararası Düzen Hakkında Rusya Federasyonu ile Çin Halk Cumhuriyeti Arasında Ortak Deklarasyon" gerçekleştirmesi ve sonrasında 2006 senesinde Putin'in, Pekin'e gitmesi, dış politikada iki ülkenin beraber hareket etmesi noktasında ciddi gelişmeler olmuştur (Akman, 2022: s. 6). Yaşanan süreç, iki ülke ilişkilerinin geçmişten günümüze bir kurumsallaşma mantığı ile ilerlediğini göstermektedir. Bu nedenle iki ülke ilişkilerinin, sağlam bir temel üzere geliştiği söylenebilir.

Öte yandan Rusya, BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) ve Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) gibi yeni uluslararası platformlarda başta Çin ile ciddi ilişkiler kurarak, daha evvelki iktisadi ve politik maliyetleri, ortadan kaldırmaya çalışmıştır (Kazımov, 2020: s. 38). Rusya'nın, Çin ile ilişkilerinde ciddi derecede istekli adımlar attığı görülmektedir. Ayrıca Çin'in de Rusya'nın bu istekli tavrına, aynı oranda yapıcı bir karşılık ile cevap verdiği görülmektedir.

2017 senesinde Çin ve Rusya'nın deniz kuvvetleri, Baltık Denizinde ilk kez birlikte bir tatbikat yapmış ve ardından Eylül 2018'de de Çin, Rusya'nın Vostok askerî harekâtında bulunarak başka bir ilke imza atmıştır (<https://www.tasam.org>). İki ülke ilişkilerinin, her alanda önemli gelişmeler yaşadığı görülmektedir. Bu temelde iki ülke ilişkilerinin, önümüzdeki dönemlerde daha da artacağı düşünülmektedir. Özellikle askerî alanda iki ülke ilişkilerinin, daha üst bir seviyeye ulaşması küresel denklem için büyük bir önem taşımaktadır.

5. Çin-Rusya İlişkilerinin Batı Toplumlarındaki Etkisi

Moskova ve Pekin arasındaki stratejik ortaklık, uzun bir süredir devam etmektedir ve daha fazla konsolidasyona doğru gelişme göstermiştir, bu birliktelik, Koronavirüs pandemisi sürecinde de hızlanmıştır (Lukin, 2020: s. 363). Pandemi sürecinin getirdiği sınırlamalara karşın iki ülke ilişkilerinde kesintisiz bir ilerleyişin olduğu anlaşılmaktadır. Sağlam bir zemine sahip olan iki ülke ilişkilerinin, 2000'li yıllar sonrasında oldukça yüksek bir seviyeye ulaştığı görülmektedir.

İki ülke ilişkilerinin, Batılı ülkeleri rahatsız ettiği ise oldukça aşikârdır. Rusya, uzun bir dönemdir küresel alanda Batılı ülkeler tarafından engellenmektedir. Çin'in de yakın geçmişte aynı süreci yaşadığı görülmektedir. Bu temelde yaşanan sürecin, tıpkı Soğuk Savaş sürecinde olduğu gibi dünyanın Doğu ve Batı olmak üzere iki ayrı kampa dönüşeceği, tahmin edilmektedir. Her iki tarafın da zihninde canlandırdığı dünya tasavvuru, tam anlamı ile karşısındaki kampı pasifleştirmek üzerine kuruludur.

Öte yandan Rusya ve Çin ilişkilerinde bazı pürüzlerin olduğu da anlaşılmaktadır, Moskova, Pekin’in ekonomik yörüngesine girerken, siyasi bağımsızlığı ve egemenliği için risk oluşturabilecek düzeydeki bağımlılıktan kaçınmaya çalışmaktadır (Lukin, 2020: s. 366). Bu noktada Rusya’nın, birtakım kaygılarının olması oldukça doğaldır. Bugün için Çin hem ekonomik hem demografik hem de siyasal olarak küresel alanda Rusya’dan daha büyük bir etkiye sahiptir. Bu nedenle Rus politika yapıcıları, Çin ile siyasi ilişkiler kurarken Çin’e entegre olmamak gerektiğini düşünmektedirler.

Rusya’nın sahip olduğu kaygılar üzerinden ilerleyen dönemlerde Rusya ve Çin iş birliğinin, Batılı ülkeler tarafından sabote edilmeye çalışılacağı düşünülebilir. Bu noktada Çin’e büyük bir görev düşmekte ve Rus politika yapıcılarına, Çin’in “devletlerin egemen eşitliği” ilkesine sadık olduğunu ifade etmesi gerekmektedir.

Anlaşılabileceği üzere Çin, son kırk yılda siyasi travma, ekonomik durgunluk ve neredeyse uluslararası ilgisizlik durumundan çıkıp, hızla artan askeri kapasite ve buna uygun siyasi nüfuzla dünyanın ikinci ekonomisi haline gelmiştir, Çin’in yaşadığı bu süreç, tarihsel paralellik bağlamında Almanya’nın, 19. yy.’in ikinci yarısında İngiltere’nin endüstriyel gücünü geride bırakarak, I. Dünya Savaşı’na yol açan gerilimler ortaya çıkarması ile benzeştirilmektedir (Brenton, 2013: s. 231). İlerleyen dönemlerde bu benzetme üzerinden, Çin’in hem uluslararası istikrar için hem de Rusya için bir tehlike oluşturabileceği düşüncesi ortaya atılabilir.

Önümüzdeki dönemlerde büyük bir ihtimalle Çin ve Rusya yakınlaşmasından rahatsızlık duyan Batılı ülkeler, böyle bir done ile Rus politika yapıcılarını etkilemeye çalışabilirler. Yaşanan süreç, Çin ve Rusya’nın gerek tarihi gerekse siyasi olarak birbirini oldukça yakından tanıdığını göstermektedir.

İki ülke arasındaki yakın tarihe kısaca göz atacak olursak: 1950’deki “Dostluk, İttifak ve Karşılıklı Yardım Antlaşması”nda Rusya’nın, Çin’in nükleer programına yardım da dahil olmak üzere devasa bir yardım programına kendini adadığını göstermektedir, Çin ise Stalin Rusyası’nı ideolojik, siyasi ve ekonomik bir model olarak almıştır, ardından iki ülke arasındaki ticaret hızla büyümüş ve 1950’lerde Çin’in dış ticaretinin yarısından fazlası, SSCB ile yapılmıştır (Brenton, 2013: s. 234). Anlaşılabileceği üzere iki ülke arasında gerek siyasal gerekse ticari ilişki ağları, uzun bir dönemdir sürmektedir. Bu noktada önemli bir konuyu aydınlatmamız gerekmektedir: Çin ve Rusya ilişkileri, 1950’li yıllarda Batılı ülkeleri, çok da fazla rahatsız etmemiştir. Ancak bugüne gelindiğinde iki ülke ilişkilerinin, Batılı ülkeleri oldukça rahatsız ettiği anlaşılmaktadır. Bu durumun temel nedeni ise Rusya’nın Sovyetlerin etki alanına dönme çabası ve Çin’in yükselen bir güç olarak, küresel arenada yerini almasıdır.

Bugünlerde Rusya ve Çin, enerjinin yanı sıra diplomasi, savunma ve güvenlik alanlarında kapsamlı iş birliğinden oluşan, stratejik bir ortaklık sürdürmektedirler, ancak Pekin-Moskova ilişkilerinde yakın zamana kadar Rusya başı çekerken, şimdi bu durum tam tersine dönmüştür (Haas, 2013: s. 1). Çin’in kısa sürede yakaladığı bu yükseliş trendi, tüm dünyanın dikkatini çekmektedir. Bu gelişim trendinin, 21. yy.’da Çin-Rusya iş birliğine büyük kazanımlar ve imkânlar sunacağı düşünülmektedir.

SSCB’nin dağılmasından sonra, Rusya’nın Çin ile ilişkisi, 1990’larda istikrarlı bir şekilde gelişmiştir. Başlangıçta, Başkan Boris Yeltsin yönetiminde Rusya, ekonomik krizden kurtulmak için Batı’ya umutsuzca ihtiyaç duyduğu için Batı ile bütünleşme rotası izlemiştir (Haas, 2013: s. 13). Kısa süre sonrasında ise tam anlamı ile Rusya’nın, bu eğilimden vaz geçtiği görülmüştür. Özellikle Putin’in iktidara gelmesi ile Rusya’nın, tam anlamı ile Batı karşıtı politikalar üretmeye çalıştığı görülmektedir. Aynı dönemde Çin’in de büyük bir siyasal ve ekonomik değişim yaşadığı bilinmektedir. Bu temelde Rusya ve Çin iş birliğini anlamlandırmak, daha kolay olmaktadır. Dolayısı ile Çin ve Rusya’nın, neden güçlü bir birlikteliğe yöneldiği ve Batılı ülkelerin neden bundan bu kadar rahatsız olduğu, açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Çin ve Rusya ilişkilerinde en önemli kurumsallaşma örneği, 1996 yılında kurulan Şanghay İşbirliği Örgütü olmuştur, 21. yy.'ın küresel mücadele bölgesi olarak görülen Avrasya'da, ABD'nin liderliğinde oluşan "tek kutuplu" sistemden rahatsız olan iki önemli gücün en ciddi iş birliği örneği olarak, bu örgüt ortaya çıkmıştır (Aydoğan, 2021: s. 147). Çin ve Rusya öncülüğünde önce Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan'ın daha sonrasında ise Özbekistan'ın katılımıyla üye sayısı altıya yükselen ŞİÖ, sınır bölgelerinin güvenli hale getirilmesi ve bölgesel iş birliğinin artırılması amacıyla oluşmuştur.

Yaşanılan süreç, Çin ve Rusya ilişkilerinin oldukça güçlü temellere dayandığını göstermektedir. Özellikle Orta Asya ülkelerinin desteğini alan Çin ve Rusya'nın ortaya koydukları bu irade, her yönü ile ABD önderli Batı ittifakını rahatsız etmeyi başarmıştır.

Sonuç

ABD karşıtlığı, Çin-Rus ilişkilerinde önemli bir olgudur, "iki kutuplu" sistem ortadan kalkınca Çin, tek süper güç olarak ortaya çıkan ABD ile ilişkilerini artırmak zorunda kalmıştır (Çolakoğlu, 2016: s. 49). Daha sonrasında ise küresel alanda artan kapasitesi sonucunda Çin, ABD'nin yörüngesinden çıkmak gerektiği kanaatine varmıştır. Çin'in uluslararası alanda yaşadığı bu eksen değişikliği, Rusya'nın dış politikası ile örtüşünce iki ülke ilişkilerinde önemli bir yükseliş yaşanmıştır.

Bugün için Çin ve Rusya ilişkileri, ekonomik, siyasi ve askeri konular başta olmak üzere birçok alanda derinleşerek devam etmektedir. İki ülke ilişkilerinin, son dönemlere gelindiğinde bölgesel boyuttan sınırlarak, küresel boyuta ulaşan bir grafik yakaladığı sezilmiştir. Bu yükseliş trendi, her yönü ile ABD öncülü "tek kutuplu" dünya sisteminden yana olan aktörleri, oldukça rahatsız etmiştir.

Şu an için küresel alanda karşımıza çıkan tablo, tam anlamı ile büyük bir güç mücadelesinin yaşandığını bizlere göstermektedir. Bir tarafta uzun bir dönemdir kurduğu sistem ile önemli kazanımlar elde eden ABD'nin, bu kazanımlarını korumak için ısrarcı olduğu görülürken, diğer tarafta mevcut sistemden rahatsız olan Çin ve Rusya'nın, kendilerinin öncü olacağı bir küresel sistem için çaba sarfettikleri anlaşılmaktadır. İlerleyen süreçte, bu çatışmanın nasıl bir noktaya varacağını tam anlamı ile kestirebilmek, çok da mümkün gözükmemektedir.

Yaşanan gelişmeler Rusya'nın, artık ABD'nin kurduğu bu sisteme karşı her yönü ile bir direnç gösterdiğini ve askeri politikalar da dahil tüm etki araçlarını kullanarak hareket ettiğini göstermektedir. Kafkasya'dan Doğu Avrupa'ya kadar Rusya'nın ortaya koyduğu askeri politikaların temel nedeni, bu durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada Çin'in de Rusya'nın mücadelesine destek verdiği anlaşılmaktadır. Yaşanan askeri çatışmaların, Çin ve Rusya ilişkilerine olumsuz bir etkisi olduğu görülmektedir.

Çin ise özellikle ekonomik konularda ABD ile oldukça çetin bir mücadele içindedir. Özellikle iki ülke arasında yaşanan "ticaret savaşları" bu durumun, en önemli kanıtı olmuştur. İlerleyen süreçte iki ülke arasında, askeri bir mücadelenin yaşanacağını düşünenler de bulunmaktadır. Özellikle Tayvan konusunda ABD'nin ortaya koyduğu tavır, tam anlamı ile Çin'in tahammül edemediği bir noktada tezahür etmektedir. Bu nedenle Çin ve ABD'nin, Tayvan üzerinden karşı karşıya geleceği düşünülmektedir. Bu noktada karşımıza çıkan en önemli soru ise ABD'nin Tayvan konusunda neden bu kadar ısrarcı olduğudur? Küresel ticarete yaşanan gelişmeler incelendiğinde dünya ticaretinin yarısına yakınının Tayvan Boğazı'ndan geçtiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle ABD'nin Tayvan konusundaki ısrarının temel nedeni, Çin'i ekonomik olarak köşeye sıkıştırmak olduğu ortaya çıkmaktadır.

NATO eliyle Rusya'yı kendi bölgesine sıkıştırmaya çalışan ABD, Tayvan üzerinden ise Çin'i kendi topraklarına hapsedmenin hesaplarını yapmaktadır. Gerek Çin'in gerekse Rusya'nın, ABD'nin ortaya koyduğu bu politikalar karşısında oldukça güçlü bir direnç gösterdikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca yaşanan süreç üzerinden Rusya ve Çin'in, ABD karşısında iş birliği yapmak gerektiğini kararlaştırdıkları da anlaşılmaktadır.

21. yüzyıl, her yönü ile tüm dünya coğrafyalarında önemli değişimlere sebep olmuştur. Değişen dengeler ile beraber yeni aktörlerin ve yeni çatışma alanların ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. En önemli değişimin ise ABD, Rusya ve Çin arasında yaşanan ilişkilerde olduğu anlaşılmaktadır.

Önümüzdeki dönemlerde yeni bir küresel düzen tesis etmek için çaba sarf eden Çin ve Rusya'nın, daha güçlü bir şekilde ABD'nin karşına çıkacağı düşünülmektedir. Bu mücadelenin kazananının kim olacağını, bugünden kestirmek zordur. Yaşanan süreç, Çin ve Rusya birlikteliğinin, küresel dengeler için çok şey ifade ettiğini göstermektedir. Her iki ülke de son dönemlerde eskiye nazaran sahip oldukları imkân ve teknikleri, oldukça fazla geliştirmişlerdir.

Kaynakça

- Akdağ, Z. (2023). Çin Dış Politikasında Süreklilik ve Değişim. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 11(1), 72-96.
- Akman, H. (2022). Soğuk Savaş Sonrası Rusya-Çin İlişkileri. *Avrasya Çalışmaları Dergisi*, 2, 1-28.
- Aydın, F. (2020). Çin Dış Politika Dinamiklerini Anlamlandırmak. *İş ve Hayat*, 6/11 (August), 142-155.
- Aydoğan, S. (2021). Rusya ve Çin'i Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Oluşumuna Götüren Sebepler. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(3), 135-149.
- Beyaz, F. (2024). Konfüçyüsçü Değerlerin Çin'in Dış Politikası Üzerindeki Etkisi. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 7(14), 63-83.
- Brenton, Sir T. (2013). Russia and China: an axis of insecurity. *Asian Affairs*, 44(2), 231-249.
- Brzezinski, Z. (2005). *Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri*. Çev. Yelda Türedi, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Budraitskis, I. (2023). *Rusya'da Sol: Muhalifler Arasındaki Muhalifler*. Çev. Aydın Çavdar, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Burchill, S.- Linklater, A.- Devetak, R.- Donnelly, J.- Paterson, M.- Reus-Smiti, C. and True, J. (2005). *Theories of International Relations*. New York: Palgrave Macmillan.
- Büyükbaş, H. (2014). Kimlik, Güç ve Dış Politika: 1912-13 Yıllarında Rusya'nın Balkan Politikası Üzerine Bir Analiz. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(1), 245-276.
- Cankara, P. Ö. ve Cankara, Y. (2007). Vladimir Putin döneminde Rus dış politikasında yapılan değişiklikler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (15), 193-212.
- Çolakoğlu, S. (2016). Çin-Rus İlişkileri Çerçevesinde Sibirya'yı Tartışmak. *Journal of Central Asian & Caucasian Studies*, 10(21), 47-77.
- Dugin, A. (2014). *Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım*. Çev. Vügar İmanov, İstanbul: Küre Yayınları.
- Ed. Rozman, G. (2012). *China's Foreign Policy: Who Makes It, and How Is It Made?* New York: Palgrave Macmillan.
- Eder, Thomas S. (2014). *China-Russia Relations in Central Asia: Energy Policy, Beijing's New Assertiveness and 21st Century Geopolitics*. Wien: Springer VS.
- Erşen, E. (2014). Rusya'nın Arap Baharı Politikası. *Ortadoğu Analiz*, 6(61), 78-81.
- Güneş, E. (2015). Çin-Rusya İlişkilerindeki Asimetrik Denge ve Amerika Birleşik Devletleri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 70(4), 839-867.

- Haas, Marcel d. (2013). Russian–Chinese Security Relations: Moscow’s Threat from the East? *Netherlands Institute of International Relations Clingendael*. No: 3, Report.
- He, K. (2016). *China's Crisis Behavior: Political Survival and Foreign Policy After the Cold War*. Cambridge: Cambridge University Press.
- İsmayıl, E. (2016). Rusya’nın Avrasya Birliği Politikası. *Avrasya Etüdleri*, 49(1), 125-151.
- Kaplan, Robert D. (2019). *Coğrafyanın İntikamı: Yaklaşan Çatışmalar ve Kaderle Savaş Hakkında Harita Bize Neler Söyler?* Çev. Zahide Tuba Kor. İstanbul: Küre Yayınları.
- Karamurtlu, B. (2020). Kuşak Yol Projesi Bağlamında Çin Halk Cumhuriyeti’nin Küresel Hegemonya Girişimi. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 3(6), 54-81.
- Kazımov, U. (2020). Rusya ve Çin İlişkileri ve Soğuk Savaş Sonrası Askeri İlişkiler. *Ahi Evran Akademi*, 1(1), 37-52.
- Kemaloğlu, İ. (2016). 21. Yüzyılın Başında Rusya Federasyonu. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 1-14.
- Levi, W. (1953). *Modern China's Foreign Policy*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Losurda, D. (2018). *Tarihten Kaçış: Günümüzde Rus ve Çin Devrimleri*. Çev. Çoşkun Erdemir, İstanbul: Yordam Kitap.
- Lubina, M. (2017). *Russia and China: A Political Marriage of Convenience–Stable and Successful*. Berlin: Verlag Barbara Budrich.
- Lukin, A. (2021). The Russia–China entente and its future. *International Politics*, 58(3), 363-380.
- Lynch, Daniel C. (2015). *China’s Futures: PRC Elites Debate Economics, Politics, and Foreign Policy*. California: Stanford University Press.
- Menon, R. (1997). The Strategic Convergence Between Russia and China. *Survival*, 39(2), 101-125.
- Özsağlam, Muhittin T. (2019). Sınırlı Stratejik Ortaklık: Rusya-Çin İlişkileri. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 70-90.
- Pradt, T. (2016). *China’s New Foreign Policy: Military Modernisation, Multilateralism and the ‘China Threat’*. Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Roskin, Michael G. (2016). *Çağdaş Devlet Sistemleri: Siyaset, Coğrafya, Kültür*. Çev. Bahattin Seçilmişoğlu. Ankara: Adres Yayınları.
- Rosefielde, S. (2021). *Putin's Russia: Economy, Defense and Foreign Policy*. London: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.
- Sağlam, M. (2013). İnadin Ötesinde: Rusya’nın Suriye Politikası. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 68(4), 211-217.
- Stent, A. (2020). Russia and China: Axis of Revisionists. *Brookings Institution, February*. 1-14.
- Tabak, H. (2008). Mao Devletinden Devlet Maosu’na: Çin Dış Politikasında Tarih ve Değişim. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 2, 63-76.
- Tellal, E. (2010). Zümrüdüanka: Rusya Federasyonu’nun Dış Politikası. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65(03), 189-236.
- Tutar, F. K., ve Koçer, F. Ş. B. (2019). Çin’in yeni ipek yolu projesi: Bir kuşak bir yol. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 5(17), 618-626.
- Tsygankov, Andrei P. (2010). *Russia's Foreign Policy: change and continuity in national identity*. Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers.

Çin-Rusya İlişkileri, [https://www.tasam.org/ Files/ Icerik/ File/C%CC%A7I%CC%87NRUSYA_I%CC%87LI%CC%87S%CC%A7KI%CC%87LERI%CC%87_ihs_pdf_ef1caa4-92f2-4c7f-b801-48684a17f017.pdf](https://www.tasam.org/Files/Icerik/File/C%CC%A7I%CC%87NRUSYA_I%CC%87LI%CC%87S%CC%A7KI%CC%87LERI%CC%87_ihs_pdf_ef1caa4-92f2-4c7f-b801-48684a17f017.pdf), (Eriřim tarihi: 11.12.2023).

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.